

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Hieronymi Dandini Cæsenatis E Societate Iesv De Corpore
Animato Lib. VII.**

Dandini, Girolamo

Parisiis, 1611

Cap. I. De Quatuor qualitatibus temperatione.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-95641](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-95641)

culiare, vt ex elementarium qualitatum temperatione quatuor primū existentium humores, bilis duplex, flaua & atra, sanguis & pituita, ex quibus (vt communis tradit medicorum schola) homogenea primū partes, tum heterogenea ac totum denique corpus componantur.

Duplex tractandus modus.

Itaque duobus modis animale corpus tractari potest: aut componendo, à simplicioribus factō principio atque ad composita progrediendo, quouisque integrum & absolutum corpus existat. Aut composita dissoluendo in ea, quæ sunt simplicia, totumque in suas partes ac principia dissecando: siue id sola mētis actione fiat, siue manuum vsu. Illud theoreticū est, hoc practicū, priorem actionem *apud* dicamus, posteriorem *apud* *id est*. Vtramque amplecti optimum fuerit, compositionem inquam & resolutionem, primūque de principijs & partibus agere, atque ex illis totum corpus quali componere: tum si liberit cōpositum illud in partes rursum dissoluere, mente potius, quā manu. Et si enim manū quoque admouere aut certē admouere posse præclarum est atque homine dignum philosopho: sanè tamen partem, ita eam occuparunt medici, vt consideratio potius ac theoria Philosophi propria videatur. Siue autem theoreticam, siue practicam dissolutionem species, sanè Galenus in 8. libr. de Hippocritatis & Platonis decretis homogeneas partes, prima & vltima definiens corpora, tum compositionem accepit, tum dissolutionem. Prima namque sunt compositio, vltima dissolutio. Nam et si ex elementis hæ ipsæ componantur atque in ea dissoluantur, elementaque rursum ex materia consent & forma, & in eas ressolui queant, quin & aliam addant medici, tum illarum partium ex humoribus compositionem, tum in eisdem dissolutionem: hæ tamen sensiles non sunt, aut compositiones aut dissolutiones, quæ & tractentur manibus & inspiciantur oculis. Sed illæ solæ, quæ homogenearū & heterogenearum partium sunt: quarum illa compositione prima, dissolutione vltima censentur. Itaque in his præcipue versabitur nostri laboris pars. Verū ne quid intactum præmittatur, quatuor omnino libris rem totam absoluemus, qui quatuor illis cōpositionibus respondebunt, quæ in viuētibz corporibus considerantur. Primus hic erit de animati corporis temperatione. Alter de humoribus. Tertius de homogeneis partibus. Quartus de heterogeneis, quæ organica nominantur, generalemque totius corporis descriptionem continent. Primus liber viuētibz omnibus cōmunis erit, secundus & tertius solis conuenient animalibus, quartus hominis maximè proprius, cæteris quoquo modo communis.

Duplex animati.

Duplex Animati corporis compositio.

DE QUATUOR
qualitatum temperatione.

CAPVT I.

A Prima igitur animati corporis temperatione, quæ ex elementis est, ducto principio, duplex in mistorum, omnium corporum productione fit elementorum permixtio, qualitatum vna, quæ temperatio pro-

permixtio duplex.

priè dicitur: altera substantiarum, quæ mistio verè nominatur. Illa prior ortu, hæc intentione naturæ. Propterea namque temperantur qualitates, vt hac antecedente dispositione elementorum quoque substantiæ miscantur. De hac substantiali mistione eo loco dicitur, vbi de formarum in viuētibz multitudine disputabitur. Nunc qualitatum, caloris, frigoris, humoris, & siccitatis temperatio consideratur.

De qua multiplex difficultas. Illa omnium prima, num eadem numero qualitates, quæ in elementis ante mistionem integræ fuerant, & perfectæ, in corporibus mistis fractæ magna que ex parte immixta continentur. Negant S. Thomas eiusque discipuli: quibus vnuerse certum est nullum cuiusuis corporis, quod intereat, superesse accidens posse in eo, quod gignitur, aliæque eiusdem speciei noua succedente forma produci. Ac quod est illis in hac questione certum principium, in libris de elementis perquam falsum esse ostendi, optimum que ac certissimum ducem sensum secutus necessarius quoque argumentis confici plurimas pereuntis rei qualitates incolumes in regignita conseruari. Hoc loco sat fuerit addidisse, iisdem substantiæ formis manentibus (quod post demonstrabitur) multo magis manere posse, & verò etiam debere qualitates eadem, sine quibus formæ non subsistunt. Neque aliam illi ob causam qualitatum mutationem affirmarunt, nisi quod formarum interitum posuissent.

Num eadē elementorum mistorum qualitates.

Itaque multo minus audiendi sunt Scotus, Gregorius Ariminensis, Conciliator, Thomas de Garbo, Vgo Senensis, Iacobus Proluensis, & quotquot persuadere nobis conati sunt, ex quatuor elementorum qualitatum, vbi ad temperiem quandam agendo & patiēdo venerint, pereuntibus simplicem aliam qualitatem secundam ab illis omnibus diuersam produci, quæ & illis melior sit, & eas omnes virtute continent, sitque misti corporis propria, quemadmodū ille simplicium elementorum fuerunt. Quæ Auicenna quoque in prime sen. 1. can. doct. 3. cap. 1. & lib. 12. de animalibus cap. 2. videtur fuisse sententiā. Neque tot ego productiones & interitus nouarum entitatum sine necessitate libetè audio: neque video à quonam aut producantur, aut corrumpanur: ea præsertim, quæ cæteris agēdo superior est. Aut quorsum tandiu tamque studiosè temperatæ fuerint omnes & conciliatæ, si subito debuerint extingui? Immo dum sensum consulo totius huius controuersiæ, in qua de sensibus qualitatum disputatur, optimum ducem, is cām eodem modo, quo prius, licet minus vehementer, afficiatur, eandem profors, sed fractiores, & cum contrarijs permixtas, qualitates esse renuntiat.

Misti temperata quid.

Tantum abest, vt id, quod alij cogitarunt, verum esse confirmet, duas nouas qualitates produci, alteram inter calorem & frigus mediam, alteram inter humorem & siccitatem. Accedit, quod si quatuor illis qualitatum interemptis, vna vel duplex succederet qualitas, nulla in corporibus nostris contrarietas esset, nulla qualitatum repugnantiæ, quæ crebra per ætates singulas temperaturæ mutationis plurimorumque morborum ac mortis tandem est causa. Sæpè nāque harum qualitatum aliqua mutata corporis temperies mutatur, primāque ætas calida fit & humida, altera calida & sicca, postremāque frigida & sicca. Sepissi-

mè etiam earum aliqua plus æquo intensa nostris corporibus morbos, & si modum profus excedat, vltimum adfert intentum. Quam ob causam dissolutionis & interitus principium in nobis esse Philosophi omnes confirmant. Maneat igitur easdem numero qualitates elementorum remanere, mistorumque corporum temperaturam nõ vnã aliquam simplicem qualitatem significare, sed illarum quatuor temperatarum complexam: vnde & complexiois & temperiei seu temperamenti deriuatæ sunt voces.

Quod enim aduersus Aueroem aut Aristotelem potius Ioannes Femelius contendit in lib. de temperamentis cap. 2. quatuor illas qualitates nequaquam frangi, sed perfectas & ad summum intensas in temperamento esse quemadmodum in elementis puris insidebant; tantopere tamen cõfusas atque permixtas, vt magna visum parte amissa debilitatæ iudicentur: Comentitium profus est & vanum: veterumque illorum Philosophorum, contra quos Aristoteles disputauit, potius quam Philosophi aut etiam Galeni vel Hippocratis, sententias sapit. Poterant enim illi quidem ita de qualitatibus harum permixtionum loqui, qui solam elementorum in partes minimas diuisionem & earum iuxta positionem assererebant. At qui magis, quam illi, sapit, atque intelligit permixtionem totam agendo & patiendi fieri, neque posse cõtrarias & pugnantes qualitates conuenire, quin statim agant & patiantur, hoc est corrumpant, & corrumpantur; intelligit item nõ integras, sed fractas & dimidiatas qualitates temperari. Fieri enim nullo modo potest, vt duo cõtraria summa in eadem materia eodem tempore suscipiantur & conferentur, quin sibi vicilim interitum machinentur seseque ex illo subiecto pellant. Sed neque formæ quæ elementorum substantiam constituunt, aliam ob causam mutantur suasque excellentias amittunt; quam propter cõtrariarum qualitatum repugnantiam acremque earum conflictum. Multo igitur magis cõtrarias ipsas qualitates mutilari ac summatibus truncari necesse est, si substantiarum mutilationis ipsæ sunt causæ. Ergo vt ex castigatis & permixtis elementorum substantiis illud efficitur medium & commune, quod mistum appellatur; sic ex qualitatibus temperatis atque ad mediocritatem refractis qualitas illa existit, quæ temperatura seu misti complexio dicitur: optima scilicet admixti formam dispositio; quemadmodum duarum principum qualitatum simplex cõiugatio ad simplicis elementum formam dispositio est. Ita elementarium formatum vnio est substantialis mistio, & qualitatum conciliatio propria voce temperatio seu complexio nominatur: tametsi interpres Philoponi in commentario ad textum 82. libri prioris de ortu & interitu temperationis nomen ampliori vsurpauerit acceptione ad substantiarum quoque mistionem significandam. Denique ordine optimo ita disponuntur omnia in natura: dum prima illa informis materia cum duplici solum summa qualitate simplicium formarum subiectum est; Horumque simplicium corporum substantiæ quidem permixtæ materiam præbent & subiectum mistorum corporum formis; quatuor autem qualitatum temperatura est accidentaria illius materie præparatio; ac demum hæc ipsa permixta temperatæque corpora supremæ omnium animatæ formæ mat-

Qualitates in
mitione refra-
g.

Pena materia
ad vanas for-
mas dispositio.

ria euadunt. Sed quod nunc agimus, illud est, vt misti temperaturam intelligamus simplicem vnã qualitatem secundam ex principibus quatuor resultantem non esse, sed coniunctionem & complexum illarum temperatarum: quemadmodum & certa nobis ratio persuasit, & Philosophi testimonio confirmatur. Etenim is non solum substantialem mistionem definiuit alteratorum elementorum vnionem, quod de accidentaria quoque qualitatum temperatione intelligi voluit: verum etiam in tota illa tractatione, qua diligenter & accuratè mistionis vtriusque naturam tradidit, vtramque fieri docuit, corruptis duntaxat summatibus & excellentijs elementorum reliquisque partibus permixtis. Et in cap. 2. lib. 4. Meteorum hanc esse voluit mistorum putredinis causam, quod intus eorum calor ab exteriori robustior factus corrumpat humidum temperationemque soluat. Et in tex. 123. 124. & 143. lib. 2. de anima eam exposuit, cur sensus patiatur nimium atque à vehementi corrumpatur obiecto; quoniam is in quadam proportionem atque harum qualitatum temperie consistit, quæ à vehementiori obiecto dissoluitur: plantasque propterea non sentire affirmavit, quod minus, quam par sit, qualitatibus hæc temperatæ sunt.

Magnopere tamen intelligendum est, proportionem hanc & temperaturam qualitatum nequaquam ita in impartibili positam esse, vt si vel minimum ab ea recesserit qualitas quæpiam, mistum protinus dissoluatur. Habet enim latitudinem quandam in vnaquaque misti corporis specie, intra quam vagari licet, & modò hanc, modò illam qualitatem paulò robustiorem facere: totius tamen latitudinis certi sunt fines, quos vltra citràque nequit consistere mistum. Itaque in summa mediocritate ac proportionem summa misti perfectio agnoscitur, optimaque animati corporis habitudo. Ab ea si deflecteris, morbos primum, deinde mortem viuentibus corporibus adduces: quodque his sunt & morbus & mors hoc ipsum inanimis sunt impuritas & vltima dissolutio.

Iam verò si in alteratricibus qualitatibus ita res habet; affirmare quoque licet, eas, quæ motrices sunt, grauitatem, & leuitatem eadem in mistis numero remanere: factas tamen & debilitatas? tum admixtione qualitatis oppositæ cõtrariarum elementorum; tum mutilatione formarum substantialium & qualitatum principum, ex quibus illæ originem habent. Remanent tamen, quia illarum principia & causæ remanent: & idè ab elemento dominante mouentur omnia mista. Eadem est densitatis & raritatis ratio. Ita concludi potest, tum substantias, tum qualitates omnes elementorum temperatas in mistis remanere: atque in hoc perfectam mistionis vim consistere.

Quemadmodum verò præter elementorum substantias noua producit forma misti propria: sic aliæ consequuntur qualitates secundæ, quæ ex quatuor illarum principum permixtione nascuntur: colores, odores, sapes, & aliæ id genus, quæ in primis & simplicibus corporibus nequaquam insunt. Atque hinc item herbarum lapidumque virtutes existunt, aliæque eiusmodi facultates mistorum, quas tantopere admittantur multi: neque ego dubito esse velut mistorum inanimatorum corporum proprietates, quæ ex for-

Temperatura
quid.

Temperatura
latitudo.

Morbi & mors
vnde.

Eadem qualitates
motrices.

Qualitates secundæ.

Herbarum & lapidum virtutes.

ma, qua illorum substantia constituitur, ope tamen temperationis primarum qualitarum oriantur.

DE MVLTIPlici TEMPERATIONUM genere.

CAPVT II.

Vm igitur quatuor haece principes omnes qualitates ad mediocritatem mutuaque proportionem reduci oportet: refert quidem Galenus in 1. de temperationis libro cap. 2. medicorum quorundam disputationem: quorum alij duo duntaxat, calidum & sicum, humidum & frigidum, temperamenta admittebant: alij quatuor omnino esse contendebant, quemadmodum quatuor sunt qualitarum coniugationes. Sed vniuersè primùm loquendo duplicem ferè temperaturam communis schola distinguit: vt videre est apud eundem Galenum, & Auicennam in 1. fen. p. Car. doct. 3. cap. 3. aliosque complures. In altera qualitarum gradus absolute considerantur, nulla re alia spectata: & praesertim subiecto, in quo temperatio ea insit. Haec temperata ponderis temperaturam nominatur ab illis à philosophis temperatio aequalis arithmetica proportionem. Totidem enim continet singularum qualitarum gradus tantundemque elementorum omnium. Altera consideratur comparatione formarum diuersorum mistorum atque operationum, quae singularum naturae conueniunt. Eamque intemperatam temperaturam seu temperationem ad iustitiam appellant: à philosophis aequalis dicitur geometrica proportionem.

Temperatura duplex.

Iustitia duplex.

An duplex ponderis temperatura.

Temperatura inaequalis duplex.

Novem temperationum genera.

Sed quoniam, vt in 5. Moralium lib. docetur, duplex iustitia est: vna in rerum permutacione versatur, altera in praemiorum ac poenarum distributione: ac prior quidem rerum aequalitatem seruat, posterior autem cuiusque merita aut demerita spectat: eorumque habita, vt par est, ratione, singulis praemia decernit aut supplicia: totum illud posterius temperationis genus in hac posteriori distribuentis iustitiae parte accipitur: qua pro singularum mistorum exigentia siue maioribus aut minoribus meritis, alio atque alio dignitatis ac nobilitatis gradu, qualitates eae singulis tribuuntur. Quamquam dum priorem illam temperationem, quae ponderis dicitur, in duas rursus partiuntur medici: quarum altera aequalis prorsus sit qualitarum omnium gradibus, altera inaequalitatem quandam habeat & vnius aut plurium qualitarum excessum: parum sapienter agere mihi videntur. Quoniam posterior haec temperatio, si ad formam & operationem referatur, iustitiae potius est, quam ponderis: neque ibi potest ponderis & arithmeticae proportionis aequalitas, vbi graduum & intensiõnis qualitarum inaequalitas admittitur. Ea igitur, quae inaequalis est, duplex esse potest: aut simplex, si vnica crescat qualitas, reliquae sint aequales: aut coniugata, si duae superent qualitates.

Itaque si omnia colligantur, nouem omnino erunt temperationis genera: quatuor simplicia quemadmodum sunt quatuor qualitates, qua-

rum vna potest aliarum mensuram excedere: & totidem coniugata seu composita. Quatuor enim sunt qualitarum earum coniugationes, quarum aliqua vna praecellat ceteris. Et calor quidem ac siccitatis excessus cholericam & igneam temperationem facit: humoris & caloris sanguineam & aëream: frigoris & humoris phlegmaticam & aqueam: siccitatis ac frigoris melancholicam & terream. Et quatuor simplicia genera simplicibus quatuor qualitatibus respondent: quatuor autè composita quatuor elementis: omniaque intemperata vocatur: quoniam aut vna aut pluribus qualitatibus reliquarum modum excedunt. His additur nonum, quod ponderis est ac temperatissimum esse existimatur: propterea quod nulla in eo qualitas alteri dominetur, sed omnes planè sint aequales.

An illa sint temperata simplicia.

Ceterum Auerroes in comm. 7. in primum librum de Caelo, & comm. 48. in posteriorem de ortu & interitu & comment. 10. in 4. Meteorum, & comment. 23. in 10. Metaph. & in 2. lib. colligit cap. 1. & ultimo, & in 1. Canticorum comment. 19. duo reprehendit in hac medicorum sententia. Primum quatuor simplicium temperaturarum genera negat, solaque coniugata admittit: hoc praecipue argumento, quod vnaquaeque qualitas actua, quae est loco formae, passiuam alteram habere debeat sociam & aequalem, tantquam materiam. Et mihi quidem certè non parum suspecta sunt neque, quod sciam, in vilo adhuc satis obseruata fuerunt. Ferè namque ita fit, vt patientes qualitates comitentur eas, quae agentes sunt: & caloris, frigorisue excessus, humoris item aut siccitatis excessum adducat. Non tamen propterea omnino respuo. Tum quia cum patientes qualitates minorem agendi vim habeant, quam eae, quae agentes dicuntur: dum harum altera superat, fieri potest, vt aequalitatem illae retineant. Tum quia agentium alterutra potest cum alterutra patientium consistere: vt calor cum humore in aëre, cum siccitate in igne, & frigus cum humore in aqua, cum siccitate in terra: quare cum naturam habeat ad alterutram quodammodo indifferentem: & si eae, quae patientes sunt, debilitentur: necessarium tamen non videtur eas quoque minui, aut contra, dum eae augentur, simul illas augeri. Itaque & si patientes fuerint aequales, inaequales tamen agentes esse poterunt: aut haec aequales, vbi inaequales illae fuerint. At quoniam maxima est inter illas coniunctio: ferè fit, vt inaequalitas omnis ex duplici qualitate sit composita.

Alterum quod non admittit Auerroes est, inter coniugatas temperationes ea, quae ponderis esse dicitur: de qua multo maior est non inter philosophos modo, sed & inter medicos disceptatio.

NON NVLLA POSSIT ESSE temperatio prorsus aequalis.

CAPVT III.

Vm Galenus temperationem ponderis omni ex parte aequalem nominauit, non solum non admittit Auerroes, sed nullam prorsus esse posse iudicauit Auicenna, subscripteruntque Algazel & Iuritanus in commentario 15. in 1. artis paruae Galeni, & Conciliator

Prima opinio.